

nem lép fel a szintézis, az összefoglalás igényével. A kép, amelyet elének tár, mégis éles, sőt némely téma megvilágítása egyenesen példamutató.

Az illusztrációk és rajzok jól illeszkednek a munka egészébe, s a helyenként elhelyezett tudományos apparátus nem zavaró. A néprajzi tanulmányok közvetlenül a települések életéhez kötődnek, mint ahogyan egy—egy intézmény története is magán viseli annak bélyegét, hogy az érintett intézményhez (óvoda, iskola stb.) rendszerint szakmailag is kötődő szerző alkotása.

Az egyes tanulmányok színvonalában van eltérés, a szerkezeti megoldás sem mindig tökéletes. Mindezt azonban mellékessé teszi az a körülmény, hogy e kötetekben a „helyi szín” dominál. E települések mindegyike — közel azonos múltja, közeli fekvése ellenére — meg tudta őrizni saját, külön arculatát, egymástól is eltérő jellegét. S ha a ma mindent megtervezni akaró szakembere e könyveket olvassa, akkor rá kell jönnie arra, hogy ezeket a színeket *nem szabad* elszürkíteni, ezeknek a külön színeknek ragyognia kell továbbra is.

T. Mérey Klára

Magyarország történeti földrajza

Frisnyák Sándor (1990) Magyarország történeti földrajza, Budapest, Tankönyvkiadó, 213 o.

Frisnyák Sándor munkája főiskolai tankönyv, a szerző — a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola Földrajzi Tanszékének tanszékvezető főiskolai tanára — 1988/1989. évben tartott előadássorozatának szerkesztett (rövidített, bővített, ábrákkal kiegészített, szerkezetiileg átfésült) változata. Háromezer példányban jelent meg, ami nem alacsony példányszám ugyan e hazában, de a főiskolai és egyetemi hallgatóságot, a tanárság mozgékonyabb, jobban informált rétegét, valamint a terjesztés szokott módját figyelembe véve semmiképpen sem elegendő ahhoz, hogy e könyv szélesebb körben is ismertté legyen. Holott jó lenne, ha minél többen megismerkedhetnének a tartalmával. Ezért íródott e recenzió, és ennek jegyében tett kivételt a szerkesztőség, hiszen általában nem ismerttet megjelent tankönyveket.

Miről van szó? Egyrészt arról, hogy Magyarország történeti földrajzáról hosszú idő óta nem jelent meg összefoglaló jellegű munka, így e kötet hiánypótló értékű. Másrészt arról, hogy végre van egy olyan geográfusunk, aki

évtizedek óta egyre eredményesebben éleszti ezt a tetszhalott diszciplínát, és mára eljutott a szintézis küszöbére. Harmadrészt arról, hogy történeti földrajzot írni a Kárpát-medencében, Magyarországról sem a magyar nosztalgiaérzések tényekkel való szembesítése, sem az utódállamok máig tartó neuraszténiája oldaláról nem egyszerű feladat. Örömmel nyugtázhathatjuk, hogy Frisnyák Sándor vállalta és eredményesen megoldotta ezt a feladatot, lehetőséget nyújtva ezzel az olvasóknak, hogy a témakör (különösen egyes időszakai) iránt hirtelen megnőtt érdeklődésüket megbízható forrásból elégítsék ki.

A történeti földrajzot sokan nem is tekintik önálló diszciplínának, hanem csak a regionális földrajzi elemzések egy aspektusának, mások úgy vélik, hogy önálló tudományág, és időbeni határait a paleogeográfiától az emberi társadalom környezetre gyakorolt hatásának kezdetével, a jelentől a legutóbbi történeti kornak lezárultával vonják meg. Ez elég hosszú idő és természetesen napjainkhoz közeledve egyre részletesebb elemzéseket tesz le-

hetővé. Ezek az elemzések egyrészt bizonyos folyamatok időbeni követésére, másrészt bizonyos időbeni keresztmetszetek strukturális analizésére, szerencsés esetben e két megközelítési mód megfelelő arányú vegyítésére épülnek.

Frisnyák Sándor önálló diszciplínaként értelmezi a történeti földrajzot, és mindkét megközelítési módot alkalmazza munkája során. Ez a törekvése alapvetően akkor is sikeresnek ítélni, ha az arányokban néha torzulást érzünk, és az egyes korszakok folyamatainak analizése végén hiányolunk egy-egy szintetizáló fejezetrészt, hiszen úttörő jellegű munkáról van szó, ahol a szerzői érdeklődés nagyban befolyásolta az egyes korszakok elemzési mélységét. Ezért nem valósulhatott meg maradéktalanul az az elv sem, hogy napjainkhoz közeledve egyre részletesebb és mélyebb az elemzés. (A sportszerűség megkívánja a megjegyzést, hogy a két világháború és a köztük lévő időszak történeti földrajzi elemzése a legutóbbi időkhöz eléggé politika- és ideológiaérzékeny tevékenység volt, így a szerző nem alkothattott — időhiány miatt sem — arányos és kellően mély elemzésekre támaszkodó fejezetet.) Más kérdés, hogy éppen az eddigi kényszerű hallgatás következtében, ez a fejezet tarthat számot a legnagyobb érdeklődésre.

A könyv a történeti földrajz néhány alapkérdését röviden áttekintő előszón kívül hat fejezetre tagolódik. Ezek:

- hazánk a korai feudalizmus idején (10—13. század);
- Magyarország bányáipara és kohászata (az államalapítástól a 16. század közepéig);
- hazánk a virágzó és a kései feudalizmus idején (14—17. század);
- Magyarország a 18. században és a 19. század első felében;

- a gazdasági élet tőkés átalakulása Magyarországon (1848—1918);
- a társadalomföldrajzi változások Magyarországon 1918—1945 között.

Amint látható, a fejezetek nem egyenrangúak ugyan és nem is fedik le tematikailag az egész problémakört, de kiemelik a legfontosabb, a korra leginkább jellemző folyamatokat. A tőkés átalakulás térfolyamatainak bemutatásakor például külön alfejezetben szól a szerző a környezetátalakításról, az infrastruktúra-fejlesztésről, a demográfiai változásokról, a gazdasági struktúra átformálódásáról, a településrendszer átalakulásáról. Az utolsó fejezetben külön hangsúlyt kap a területi változások elemzése, és az ezzel összefüggő népességmozgások analizése. Szerencsés, hogy a szerző törekszik a minél sokoldalúbb ábrázolásra, így csak néhol érezzük azt, hogy a hangsúly nem annyira a társadalmi változások, mint inkább a gazdaság elemzésére helyeződik.

A könyv szép kiállítású, figyelmet ébresztő fedéllappal 188 szövegoldalt, benne 98 (!) jól szerkesztett, szépen rajzolt szövegközi ábrát, 30 táblázatot tartalmaz. Az utóbbiak nem csupán illusztrációk, külön információtartalmuk is van. Pontosságuk figyelemre méltó: az ábrák például jelzik a szétdarabolt Magyarország azon részeit is, melyek — az ismert nyerteseken túl — Lengyelországhoz, illetve Olaszországhoz kerültek, vagy: a két világháború közötti térképeken mindenütt szerepel a pozsonyi hídfő is. A precizitást bizonyítja és a könyv használhatóságát növeli a 16 oldalas névmutató, míg a témakörben való további eligazodást a hétoldalas irodalomjegyzék segíti.

Tóth József

Szentgotthárd „hinterlandjának” része a Vendvidék és az Őrség, szinte máig érintetlen tradicionális paraszti világgal. A kultúrtáj képe sok hasonlóságot mutat Ausztria szomszédos részeivel, Dél-Burgenlanddal, a Kelet-Stájer dombvidékkel; az alacsony, ám tagolt dombvidéket szörvényfalyok ülik meg, az agrártermelés kis parcellákban folyik, a terület irtvány-volta szembetűnő (Apátistvánfalva).